

Eleştiriye evet, arabeske hayır

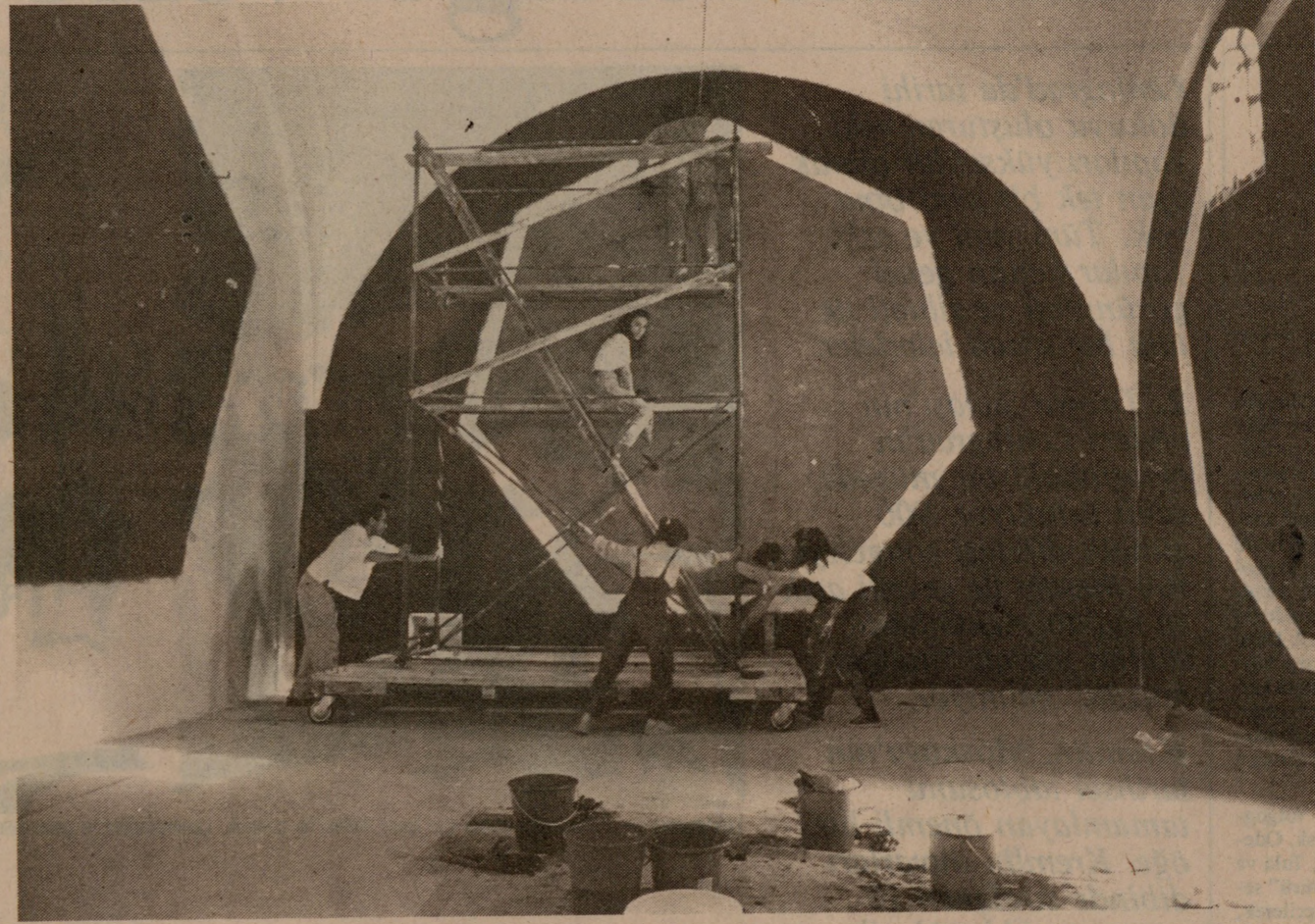
Bienalle ilgili olarak yazılanlar gerçekten Türkiye'deki sanatçıların gerçek kimliğini mi yansıtıyor, yoksa ucu kaçırılmış bir alaturkalığı mı? İnsanlardan önce obje ve olguları konu alan bir eleştiriye evet, Bizanslı arabeske hayır!

DOĞAN KUBAN

İstanbul Bienali ikinci kez düzenlendi ve çevresinde anlaşılması zor bir eleştiri gürültüsü koptu. Halk katında yankı uyandırmasını arzuladığımız bu sanat etkinliklerinin çevresindeki her tür tepkinin, bienalin işitilip tanınmasına yararlı olacağına inandığım için aslında, olanlardan rahatsız olduğumu söyleyemem.

Ne var ki bu etkinliğe sorumlu olarak katılan biri olarak bir-iki gözlemi dile getirmek, sorunu açıklığa kavuşturmak açısından gerekli. Türkiye'de sanatçılar en az alaturka olması gerektiği düşünülen küçük bir toplum katmanı. Acaba bu yazılıp çizilenler ve şikâyetler gerçekten bu grubun gerçek kimliğini mi yansıtıyor, yoksa ucu kaçırılmış bir alaturkalığı mı?

Hep yinelendiği gibi sanata karşı toplumsal duyarsızlık, giderek çirkinleşen bir fiziksel çevre, sanat ortamının bir gettoda oynanan küçük yer kapmacaları, kalitesiz öğretim ve eğitim, sanatçı ile toplum arasında iletişim zorluğu, kırsal insan davranışlarının en yüksek karar organlarına uzanmış sultası gibi kolay gözlenen bir deformasyon ortamında yaşıyoruz. Ben, sanatçının kaprislerini sanatının parçası olarak görmeye yatkınım. Gerçekten yaratıcı ise bütün üstünlükleri kendinde görebilir. Ne var ki insan kendini üstün bir azınlığın üyesi olarak da görse toplumsal bir etkinliği tartışıp eleştirmeye kalktığı zaman belirli bir rasyonelin dışına çıkarsa sanatçılığı onu kurtarmaz.

Sol LeWitt Süleymaniye'de — Amerikalı sanatçı Sol LeWitt'in yapıtını daha önceden İstanbul'a gelen asistanları gerçekleştirdiler. Sanatçının yapıtı Geleneksel Yapıtlarda Çağdaş Sanat Sergisi kapsamında Süleymaniye Kültür Merkezi'nde sergileniyor. (Fotoğraf: Yıldız Uçok)

Kanımcıca, bienalin eleştirisi iki düzeyde olur: Birincisi örgütlenme, ikincisi katılanların seçimi. Örgütlenme konusundaki güçlüklerin temelinde toplum kültürünün sanatı karşı yaygın duyarsızlığı yatıyor. Kuşkusuz noksanların akıllı bir şekilde ortaya konup etkilerinin giderilmesine çalışmak önemli bir sorun. Çünkü bienaller sadece sanatçılar için değil, halk için, sanatsever, sanat izleyen kamuoyu için yapılır. Fakat eleştirilerde asıl dile getirilen, katılanların seçimi sürecine ilişkin olanlar.

Kanımcıca danışmanlar için söylenecek yargılar, seçilen sanatçıların değerlendirilmesinden başka alana kaydırıldıkça kuşkulu bir nitelik taşır. Çünkü seçicinin yeterliliği, seçtiklerinin doğru olup olmamasına bakılarak yapılabilir. Oysa ileri sürülen yargılar aşağıda örneklediğim gibi olsaydı danışmanları düşündürebilirdi:

"Yerebatan Sarayı gibi olağanüstü bir mekânı Mehmet Güleriyüz'e vermişler. Gerçi Güleriyüz sahne düzenlemekte deneyimli ve kalburüstü bir sanatçı ise de, böyle bir 'happening' için bu mekânı

kullanacak yetenekten yoksundur. Onun yerine X, Y, Z gibi ustalar var." Ya da; "Hipodrom gibi uluslararası bir vitrini Metin Deniz'e teslim etmişler. Gerçi Deniz'in orada gerçekleştirdiği ilginç kompozisyon, yontusal nitelikleri, figürlerindeki başarılı ifade, dinamizmi ve dengeli içeren karmaşık yapısı ve tümel albenisi ile sanatçının başından bu yana vurguladığı tarihi mekâna katılma amacına uygun, gözlemciye kendine davet eden bir yapıtı. Fakat A, B, C gibi sanatçılar daha doğru bir seçim olurdu." Ya da; "Azade Kö-

ker'in yapıtı onun seramikçi olduğunu anımsatıyor. K, L, M gibi büyük alanlarda çalışmaya alışık yontucular böyle bir ortamda daha yaratıcı olurlardı."

Erol Eti, Mehmet Aksoy, Ayşe Erkmen, Serhat Kiraz, Erol Akyavaş, Ömer Uluç ve diğer sanatçılar için de, kuşkusuz daha ayrıntılı, yanlış seçim nedenleri belirtilebilirdi. Çağrılan sanatçıların böyle bir bienal için tutarsız bir seçim olduğunu saptayıp adları alfabenin diğer harfleriyle başlayan sanatçılar önerilebilirdi. Mehmet Gün'ün, Aydın Gün'ün oğlu olmasını vurgulayacaklarına, ressam olarak hangi nitelikleriyle seçildiğini anlayamadıklarını, onun yerine, soyut dışavurumculuğu daha iyi temsil eden başka sanatçıları gösterebilirdi.

Yabancı sanatçıların seçimi konusunda da ciddi bir eleştiri duymadım Sol LeWitt, Kounellis, Daniel Buren ya da Richard Long ve Poirier'lerin yeteneksiz, adı duyulmamış sanatçılar olduğu söyleneceğine göre seçim yanlışlarını değişik ölçütler sayarak eleştirmeleri beklenirdi. Katılan genç ressamları beğenmeyen de, bizimle birlikte ressam listeleri yapan Sezer Tansuğ olması ilginç.

Sanatçılar bir tür dayanışma duygusuyla sanatçıları eleştirmek yerine seçicileri eleştirerek dolaylı bir eleştiri yöneltiyor olabilirler. Eğer öyle ise bu Nasrettin Hoca'nın karanlıkta kaybettiği şeyi aydınlıkta aramasına benziyor.

Organizasyon açısından da bienal ve örgütleyiciler eleştirilebilirler. Yarım milyarlık bütçenin niye birkaç milyar olmadığı, çalışmalarına neden on beş ay değil de, yirmi dört ay önce başlamadığı, Eminönü Belediyesi Fen İşleri'nin neden iki hafta yerine dört hafta emre hazır bekletilmediği sorulabilirdi. Bienal kataloğunda belirtilen bazı yapıtların neden öyle gerçekleşmediği de sorulabilirdi. Aya İrini içinde Poirierlerin bütün mekâna sırt dönmüş tepkisel "installation"larının tatsızlığı da söz konusu edilebilirdi.

Katalogda sergilerle ilgili olarak yapılan değerlendirmeler eleştirilebilirdi. İtalya, İspanya, Almanya, Avusturya, Yugoslavya, Yunanistan, İngiltere ve Hollanda'dan gelen sanatçılar yerine Çekoslovakya, Polonya ve Norveç'ten sanatçı ve sergi getirilebileceği de ileri sürülebilirdi. Bienal etkinliklerine paralel sergilerin neden sadece bazı galerilerde yapıldığı, başkalarında olmadığı, diğer kentlerin ressamlarının katılımlarının yetersizliği vurgulanabilirdi. Bir yıl aşan özverili bir çalışma için bir-iki tatlı söz de söylenebilirdi. Oysa eleştiriler Sayın Beral Madra ve Sayın Aydın Gün ile "saygın, ama güncel sanatla ilişkileri zayıf" danışma kurulu üyelerine yöneltiliyor. Bence sanatla ve resimle ilgili şimdiye kadar yazdıklarımız ya da konferanslardan anımsananlar, birçok jüride katılanları değerlendirmek için yazılan raporlar danışma kurulu üyelerini yargılamak için ele alınabilirdi.

Bienal eleştirisini şu çizgide gerçekleştirmek isterdim: Sol LeWitt ve Kounellis'in İmarethane'deki yapıtlarını, Azade Köker'in, Erol Akyavaş'ın, Serhat Kiraz'ın, Metin Deniz'in, Mehmet Gün'ün, Mehmet Güleriyüz'ün, Hollandalı ressam Rudy Pijpers, Arpacıoğlu, Kabaş ve genç ressamlardan Arzu Başaran ve Murat Sinkil'in yapıtlarını vurgular; Erol Eti'nin Yunuslarının, Behçet Safa'nın uçurtmalarının, Metin Deniz'in sandalyeli tırmanışının çevre ve insanlarla buluştuğunu ve bazen bütünleştirdiğini söylerdim. Galerilerde kimisi kendini yineleyen, kimisi kendini aşan, kimisi yeni yollara dökülen, fakat hepsi yaptıklarına saygılı birçok sanatçının sağlıklı eleştiri beklentilerine yanıt veremeye çalışırdım.

İnsanlardan önce obje ve olguları konu alan bir eleştiriye evet, Bizanslı arabeske hayır!

• Prof. Dr. Doğan Kuban, 2. İstanbul Bienali'nin danışma ve düzenleme kurulu üyesi ve bienal kapsamındaki geleneksel çevrede çağdaş sanat sergisinin sergi sorumlusudur.